

КНИГОЗНАВСТВО, БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО, БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВО

УДК 027:[316.77:37.091.33:008

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.5.2/31>**Чередник Л. А.**

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

БІБЛІОХАБ ЯК ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ БІБЛІОТЕКИ XXI СТОЛІТТЯ

Статтю присвячено систематизації наукових досліджень щодо трансформаційних процесів, які відбуваються в сучасних бібліотеках під впливом глобалізації суспільних процесів. Згідно з останніми дослідженнями, бібліохаби, які забезпечують не тільки доступ до інформації, а й стають платформами для спільного навчання, творчості та соціальної взаємодії, є відповіддю на сучасні виклики в бібліотечній справі. Вони поєднують традиційні функції з новими можливостями, активно впроваджують технології та підтримують інклюзивність. Основними факторами успіху бібліохабів є впровадження сучасних технологій, створення гнучких просторів для різноманітних активностей та орієнтація на потреби користувачів. Бібліохаби з кожним роком набувають популярності у багатьох країнах Європи, США, є вони і в Україні (Львів, Чернівці, Київ, Полтава та інші міста). Привабливість цієї форми полягає у тому, що бібліохаб не лише зберігає класичні функції бібліотеки, але й активно розширює їх, відповідаючи на вимоги сучасного суспільства та інформаційного світу. Бібліохаб – це простір, де гармонійно поєднуються знання, технології та комунікація, що відповідає сучасним потребам користувачів. Бібліохаби активно впроваджують новітні технології, такі як електронні ресурси, медіа-контент, електронні каталоги та платформи для дистанційного навчання. Це дозволяє користувачам отримувати доступ до знань у будь-який час і з будь-якої точки світу. Модель бібліохабу зорієнтована на забезпечення рівних можливостей для всіх категорій населення і включає інтеграцію різних спільнот, організацію заходів для різновікових груп та надає доступ до різних форматів інформації. Завдяки проведенню культурно-освітніх заходів, тренінгів, лекцій, та коворкінгів бібліохаби сприяють розвитку користувачів і стають важливим соціальним простором, що сприяє культурному розвитку та інтеграції всієї територіальної громади.

Ключові слова: бібліотека, бібліохаб, вільний простір, комунікація, соціальна взаємодія.

Постановка проблеми. Соціально-економічні процеси в суспільстві спричинили зміни у багатьох сферах життя. Торкнулися вони і бібліотеки. Багато цих культурно-освітніх закладів упродовж порівняно короткого часу трансформувалися у новітні центри. Цей процес модифікував як систему праці в бібліотеках, так і сам їхній простір, наповнивши його новим змістом. Змінилися і запити користувачів: відвідувачі бібліотек у XXI столітті прагнуть не просто мати доступ до бібліотечного фонду, а й можливість стати учасниками івентів, спілкуватися, обмінюватися думками та ідеями.

Однією з інноваційних моделей сучасної бібліотеки, яка виходить за межі традиційних функцій

зберігання та видачі книг, є бібліохаб. Як оригінальний варіант трансформації бібліотек у сучасні простори вони задовольняють потреби сучасних користувачів, створюючи відкритий креативний та інклюзивний простір для всіх.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання функціонування бібліохабів досліджувало багато українських і зарубіжних учених, серед них: В. Загуменна, Л. Халецька, О. Макарова, І. Тюрменко, О. Желай, Л. Присяжна, Л. Шестопалова, О. Бруй, С. Головаха, І. Булахова, Е. Геччі, М. Г. Крауз, М. Прімаруру та ін.

Сучасні дослідження з проблем бібліохабів охоплюють широкий спектр питань у галузі бібліотекознавства, інформаційних технологій, соціо-

логії та культурних досліджень. Так, наприклад, науковиця О. Воскобойнікова-Гузєва зазначає, що «бібліотечна трансформація, або так звана гібридизація – це природна реакція соціальної системи на вплив зовнішнього середовища» [1, с. 72]. Результатом таких процесів є поява бібліотеки нового типу, «де електронні й традиційні друковані джерела інформації представлені комплексно й інтегрованим способом надаються як безпосереднім, так і віддаленим користувачам» [1, с. 73].

Дослідник В. Горювий у монографії «Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства» зауважує, що «перехід бібліотек до нових технологій, організаційних рішень, зумовлених зростаючими суспільними запитами, характеризується змішаною системою підходів, традиційних і нових, до обслуговування користувачів, і це дає підстави називати ці заклади гібридними» [2, с. 124].

Науковці зосереджують увагу на нових віртуально-цифрових формах отримання, представлення та збереження інформації у книгозбірнях XXI століття, поява яких зумовлена застосуванням новітніх технологій. На думку Л. Філіпової, ці процеси «стали відображенням закону метаморфізму бібліотеки», обґрунтованого дослідницею [10, с. 45]. Такий «метаморфізм бібліотеки в електронну епоху», як зазначає науковиця, є «вагомим фактором для її структурної реорганізації, насамперед, для перебудови системи бібліотечних фондів» [10, с. 45]. Тобто, з огляду на використання різних інформаційних засобів змінюються й форми комплектування, зберігання та надання документної інформації. Безумовно, це спричинює й трансформацію самих бібліотечних установ.

Інша науковиця, О. Гранкіна, наголошує, що «перетворення бібліотеки на вільний, загальнодоступний, культурний і демократичний простір є важливим фактором розвитку сучасних бібліотек» [3, с. 12]. На її переконання, у цьому важливому процесі мають бути задіяні не лише окремі бібліотеки, а й вся бібліотечна система загалом, яка має бути трансформована в унікальну мережу сучасних локацій, рівномірно розташованих у місті. Також вона висуває думку про те, що для позначення цієї інноваційної форми книгозбірень більш доцільним є термін не «бібліохаб», а «оціум-бібліотека», оскільки «оціум» у перекладі з латини означає «відпочинок, робота на дозвіллі» [3, с. 12; 7].

Загалом, дослідження проблематики трансформації сучасних бібліотек, насамперед, акцентують

увагу на перетворення їх в багатофункціональні простори, що поєднують у собі традиційні бібліотечні функції з новими освітніми, культурними та технологічними можливостями. Варто підкреслити, що праці науковців формують основи для подальших досліджень і практик у галузі бібліотекознавства та трансформації бібліотек у сучасних умовах.

Однак ще чимало проблем залишаються невирішеними. З-поміж них, зокрема, проблема унормування самого терміна «бібліохаб», оскільки у сьогodнішній науці існує декілька його дефініцій, наповнення нового вільного простору бібліотек креативними формами та ін.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є систематизація й узагальнення наукових досліджень щодо трансформаційних процесів, які відбуваються в сучасних бібліотеках під інноваційним суспільством.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що термін «бібліохаб» веде свій початок із середини XIX століття та є запозиченням з англійської мови. Спочатку слово «hubbe» означало «жмут, маса, сукупність». У подальшому використанні воно стало професійним терміном майстрів колісних справ: англійське «hub» – маточина (назва центральної частини колеса, з'єднаної з його ободом спицями або диском; у переносному сенсі – центр діяльності) – у загальному значенні, «вузол будь-якої мережі» [11]. Згодом слово почали вживати у значенні «вузол, центр чогось, місця, де щось збирається і розподіляється» (наприклад: транспортний вузол). Сьогodні цей термін широко застосовується ще й для визначення центру подій, уваги, діяльності. Загалом, термін «хаб» стрімко увірвався в соціальне, економічне, культурне та громадське життя. Фахівці відзначають, що наразі важко концептуалізувати це поняття, оскільки сформувалося багато форматів хабів залежно від спрямування, структури, послуг та локації.

Бібліохаб як сучасний простір бібліотеки – це інноваційна модель культурно-освітнього закладу, яка виходить за межі традиційних функцій зберігання та видачі книг. Це багатофункціональне середовище, що поєднує технології, креативність, навчання та соціальну активність. Бібліохаб не лише адаптується до цифрової епохи, але й створює простір для взаємодії, розвитку та творчості.

Зазначимо, що ця концепція з'явилася у відповідь на виклики інформаційного суспільства та зміни в потребах користувачів, і вона активно впроваджується у багатьох країнах, зокрема в Україні.

Крім того, слід зауважити, що бібліохаб не єдина сучасна форма класичного бібліотечного закладу. Сьогодні відомі вже такі нові типи бібліотек, як бібліотеки-музеї, медіабібліотеки, бібліотеки-клуби тощо, які виконують певні важливі функції в суспільстві. Але, на думку науковців і практиків, із-поміж цих інноваційних форматів сучасний бібліохаб вирізняється не лише своєю гнучкістю, а й комплексним підходом до потреб користувачів.

Дослідники цієї проблеми суголосні у визначенні основних характеристик бібліохабу. Коротко схарактеризуємо їх.

1. **Гнучкий простір.** Бібліохаб – це динамічний простір, який можна адаптувати до різних подій. Він може включати відкриті зони для читання, навчальні аудиторії, кімнати для спільної роботи (коворкінг), зали для виставок і презентацій. Простір часто оснащений мобільними меблями, що дозволяє змінювати конфігурацію залежно від потреб користувачів чи заходів

2. **Технологічне забезпечення.** Сучасні бібліохаби інтегрують новітні технології, такі як комп'ютери, планшети, 3D-принтери, віртуальна реальність, мультимедійні студії для запису подкастів чи відео.

Крім цього, бібліохаби забезпечують доступ до швидкісного Інтернету та електронних ресурсів (бази даних, електронні книги, журнали).

3. **Місце для спільної роботи (коворкінг).** Бібліохаб може виступати як простір для зустрічей, навчання та співпраці, де люди можуть працювати над спільними проектами, організувати майстер-класи, лекції, презентації. Бібліохаби пропонують можливості для командної роботи, зони коворкінгу, де відвідувачі можуть працювати над проектами, використовуючи сучасні технології та ресурси. Це сприяє розвитку підприємницької діяльності, стартапів та креативних індустрій.

4. **Мультимедійність і цифрові ресурси.** Бібліохаби підтримують нові формати контенту, такі як аудіокниги, подкасти, відео та інтерактивні матеріали. Це місце, де люди можуть не тільки споживати інформацію, але й створювати її – через роботу з цифровими технологіями або медіа.

5. **Центр громадської активності.** Бібліохаби уможливають організацію соціальних, культурних та освітніх заходів, які залучають широке коло людей. Це місце для спілкування та обміну ідеями серед різних спільнот.

6. **Простір для навчання та розвитку.** Бібліохаби є важливими освітніми центрами, де проводяться лекції, майстер-класи, тренінги з цифро-

вої грамотності, програмування, творчих навичок та інші освітні заходи. Тобто, вони стимулюють саморозвиток, підтримуючи різні навчальні ініціативи для всіх вікових груп.

7. **Інклюзивність та відкритість.** Бібліохаби зорієнтовані на створення інклюзивних просторів, доступних для людей з різними потребами. Це включає адаптацію приміщень для людей з обмеженими можливостями та створення програм для різних вікових груп.

8. **Культурно-інформаційний центр.** Сьогодні бібліохаб стає місцем для популяризації культурної спадщини, проведення виставок, творчих зустрічей, концертів, кінопоказів. Це місце для обміну ідеями, де люди можуть залучатися до творчих і культурних процесів.

9. **Підтримка локальної культури.** Бібліохаби підтримують розвиток локальної культури, надаючи простір для виступів місцевих митців, літераторів, а також організують виставки та культурні ініціативи, що популяризують локальні культурні надбання.

10. **Бібліохаби як центри спільноти.** Одним із ключових аспектів є роль бібліохабів у формуванні та підтримці місцевих спільнот. Дослідження показують, що сучасні бібліотеки перетворюються на громадські хаби, де люди можуть співпрацювати над проєктами, проводити обговорення та отримувати консультації.

11. **Екологічність та сталий розвиток.** Багато бібліохабів впроваджують принципи сталого розвитку: використовують екологічні матеріали, застосовують енергозберігаючі технології та підтримують ініціативи, пов'язані з екологічною свідомістю.

Варто зазначити, що бібліохаби стали доволі популярними в різних країнах Європи та США. Схарактеризуємо деякі трансформовані бібліотечні простори, що створені в різних куточках світу.

До прикладу, **Oodi Library у місті Гельсінкі (Фінляндія).** Це одна з найсучасніших бібліотек у світі, що функціонує як бібліохаб. Заклад є не лише простором для читання, але й має й студії для запису подкастів, місця для програмування роботів, ігрові зони, майстерні з 3D-друку, кухні для кулінарних майстер-класів, кафе тощо. Це ідеальний приклад для багатофункційного простору, що сприяє розвитку творчості, технологій і співпраці.

Dokk1 (місто Орхус, Данія). Одна з найбільших публічних бібліотек Скандинавії, яка функціонує як бібліохаб. Цей заклад поєднує бібліотечні

функції з простором для спільної роботи, культурними та освітніми подіями. Dokk1 є важливою частиною міської інфраструктури, підтримуючи інноваційні та громадські ініціативи.

Idea Store (місто Лондон, Велика Британія). Це мережа бібліотек нового покоління, що поєднує традиційні бібліотечні функції з освітніми програмами для дорослих і культурними заходами. Idea Store пропонує сучасні інформаційні технології, освітні курси, доступ до Інтернету та простори для навчання і спілкування.

Staatsbibliothek zu Berlin (місто Берлін, Німеччина). Це велика дослідницька бібліотека, яка включає сучасний бібліохаб. Тут поєднуються традиційні бібліотечні послуги з технологічними інноваціями, такими, як цифрові архіви та мультимедійні ресурси. Бібліотека також є важливим культурним центром з численними заходами та виставками.

Seattle Public Library (місто Сіетл, США). Бібліотека є прикладом бібліохабу з інтегрованими технологіями. Вона пропонує користувачам доступ до численних електронних ресурсів, комп'ютерних станцій, медіатехнологій, а також організовує громадські та культурні заходи.

В Україні бібліохаби почали активно розвиватися останніми роками. Особливо популярними вони стали у великих містах, де є попит на сучасні інформаційні й освітні послуги. Саме бібліохаби виступають тут важливими платформами для неформальної освіти та громадської активності, підтримуючи розвиток креативних індустрій та інновацій. Можемо назвати відомі українські бібліохаби, які успішно працюють уже впродовж декількох років.

З-поміж них, **«BiblioHub» у Чернівцях.** Один із перших бібліохабів в Україні, створений на базі Чернівецької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Михайла Івасюка. Це простір, де поєднані сучасні бібліотечні послуги, коворкінг, освітні програми та культурні заходи. Відвідувачі можуть брати участь у лекціях, тренінгах, кінопоказах і зустрічах з митцями.

Urban бібліотека в місті Одесі. Це проєкт сучасної міської бібліотеки, створений в рамках децентралізації та модернізації бібліотечних установ в Україні. Urban бібліотека стала своєрідним культурним та інформаційним центром, де проводять різноманітні заходи: лекції, кінопокази, воркшопи, майстер-класи тощо. Вона поєднує доступ до літератури, культурних подій та інтерактивних медіа[5].

Не менш цікавим є **бібліохаб у Львові – Центральна бібліотека імені Лесі Українки.** Ця

бібліотека була перетворена на мультимедійний центр, який пропонує електронні та аудіокниги, доступ до комп'ютерів і цифрових технологій. Тут організуються виставки, зустрічі з авторами, майстер-класи, що, безумовно, сприяє розвитку освітніх і культурних ініціатив місцевої громади.

Приємно зазначити, що у нашому місті, Полтава, з 2019 року функціонує бібліохаб, створений на базі Центральної бібліотеки Полтавської міської територіальної громади. Цей проєкт здобув перемогу в конкурсі «Бюджеті участі Полтавської громади» і на ці кошти було проведено ревіталізацію звичайної міської бібліотеки у сучасний бібліохаб. У приміщенні зроблено зручне зонування: є простір для навчання, читання, відпочинку, ігрова кімната для дітей.

Із 2022 року Центральна бібліотека Полтавської МТГ долучилася до україно-швейцарського чотирирічного проєкту «Діємо для здоров'я» (листопад 2020 року – листопад 2024 року), який реалізується за підтримки Швейцарії та надається через Швейцарську агенцію розвитку й співробітництва. У межах цього проєкту бібліотека розширила свою діяльність, поєднавши функції книгозбірні з промоцією здорового способу життя та профілактикою різних хвороб. У бібліохабі проводять лекції, тренінги, навчальні заняття для дітей та студентів. Успішним також був волонтерський проєкт «Мова має значення. Подолання мовного бар'єра» (курс з української мови). Цікавим є й «Простір натхнення», створений для душевної гармонії відвідувачів, які займаються тут творчістю (малюють, займаються рукоділлям, вишивкою, переглядають художні кінофільми із подальшим обговоренням в групі, проводять танцювальні уроки, заняття йогою). Регулярними є різноманітні івенти, під час яких відбуваються зустрічі з цікавими талановитими людьми: письменниками, художниками, музикантами. Постійно діють змінні тематичні виставки, з-поміж яких можна назвати такі, як: «Палітра весняних барв»; персональна виставка жіночих головних уборів «Енергія пращурів», створених майстринею Вірою Чиж, роботи якої представлялися у Європі; літературна виставка «Сім'я в художній літературі» та ін. Численними є психологічні заходи, спрямовані на реабілітацію та соціальну адаптацію внутрішньо переміщених осіб. Не менш цікавою є локація «Простір зустрічей», що забезпечує відкритий майданчик для спілкування та взаємодії і має вагомий роль у зміцненні соціальних зв'язків і розвитку полтавської громади [8; 9].

Висновки. Отже, сучасне життя висуває нагальну потребу перед бібліотеками змінити свої функції. Варто зазначити, що тенденція до створення нових форматів бібліотек відповідає потребам глобалізованого суспільства. Багато досліджень акцентують увагу на тому, що бібліотеки стають не лише сховищем знань, але й місцями для навчання, обміну досвідом і соціальних ініціатив.

Бібліохаби є сучасною інноваційною моделлю бібліотек, яка поєднує традиційні функції з новими сервісами. Вони пропонують не лише доступ до інформації, але й «створюють комфортні простори для спілкування, навчання та співпраці, що відпо-

відає вимогам цифрового суспільства» [4, с. 6]. Тобто, бібліохаб є не просто новою формою бібліотеки, але й динамічною платформою для інтеграції сучасних технологій, соціальної взаємодії та розвитку знань у XXI столітті.

Як в Україні, так і в інших країнах, бібліохаби стають осередками нових знань, технологій та комунікацій.

Бібліохаби мають великий потенціал для подальшого розвитку. В умовах швидкої цифровізації та зміни інформаційних потреб суспільства, вони повинні стати активними учасниками освітнього, культурного та інформаційного простору.

Список літератури:

1. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Міжнародні проєкти та ініціативи для розвитку бібліотек України. Третя науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 29 вересня 2011 р, Львів, Україна. *Вісник Книжкової палати*, 2012. № 9. С. 70–80.
2. Горючий В. М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / наук. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2005. 297 с.
3. Гранкіна О. Оціум-бібліотека – мережа публічних просторів. *Бібліотека мрії*. 2020. № 1. С. 11–13.
4. Закомірний І. Бібліохаб – сучасний культурно-освітній простір для дітей, молоді та дорослих. *Педагогічна газета України*, 2020. № 5. С. 6–8.
5. Кращі бібліотеки: Америка, Азія, Африка та Австралія. URL: <https://www.imena.ua/blog/the-best-libraries-in-the-world-america-asia-africa-australia/> (дата звернення: 24.09.2024)
6. Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Трансформація та розширення функцій бібліотек у сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 38–44.
7. Оціум-Бібліотека: як громаді зробити радянську книгозбірню «своїм» місцем. URL: <https://archive.chytomo.com/place/ocium-biblioteka-yak-gromadi-zrobiti-radyansku-knigozbirnyu-svoim-miscem> (дата звернення: 26.09.2024)
8. Офіційний сайт Центральної бібліотеки Полтавської міської територіальної громади. URL: <https://cbs.poltava.ua/index.php/pro-nas> (дата звернення: 27.09.2024)
9. Офіційна сторінка Центральної бібліотеки Полтавської міської територіальної громади у мережі «Фейсбук». URL: <https://m.facebook.com/100069956862689/> (дата звернення: 25.09.2024).
10. Філіпова Л. Я. Інформаційно-комунікативні прояви ресурсного потенціалу інтернету. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2010. № 2. С. 44–48.
11. Хаб: матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 24.09.2024)

Cherednyk L. A. BIBLIOHAB AS AN INNOVATIVE LIBRARY MODEL XXI CENTURY

The article is devoted to the systematization of scientific research on the transformational processes that take place in modern libraries under the influence of a globalized society. According to the latest research, bibliohubs are the answer to modern challenges in librarianship, providing not only access to information, but also becoming platforms for joint learning, creativity and social interaction. They combine traditional functions with new capabilities, actively implement technology and support inclusiveness. The main success factors of library hubs are the implementation of modern technologies, the creation of flexible spaces for various activities and orientation to the needs of users. Every year, bibliohubs are gaining popularity in many European countries, the USA, and there are also them in Ukraine (Lviv, Chernivtsi, Kyiv, Poltava and other cities). The appeal of this form is that the bibliohub not only preserves the classic functions of the library, but also actively expands them, responding to the requirements of modern society and the information world. Bibliohub is a space where knowledge, technology and communication are harmoniously combined, which meets the modern needs of society and users. Bibliohabs actively implement the latest technologies, such as electronic resources, media content, electronic catalogs and platforms for distance learning. This allows users to access knowledge at any time and from anywhere in the world. The bibliohub model is focused on

ensuring equal opportunities for all categories of the population. It includes the integration of different communities, the organization of events for different age groups and provides access to different formats of information. Bibliothabs contribute to the development of communities by holding cultural and educational events, trainings, lectures, and co-working spaces. They become an important social space that contributes to the cultural development and integration of the community.

Key words: *library, bibliohub, free space, communication, social interaction.*